



De **Griend-nieuwsbrief** geeft actuele informatie door en voor betrokkenen bij het onderzoek op Griend, en voor geïnteresseerden in dit eiland in de Waddenzee. Deze uitgave van Natuurmonumenten verschijnt tweemaal per jaar.

Coördinator **Quirin Smeele**
q.smeele@natuurmonumenten.nl
www.natuurmonumenten.nl

Onderzoekscoördinator **Laura Govers**
l.l.govers@rug.nl
griend.org

Tekst **Rob Buiter**
www.robbuiter.nl

Opmaak en infographics **Jan Faber**
www.enitals.nl

Partners
Rijksuniversiteit Groningen (www.rug.nl),
Radboud Universiteit (www.ru.nl),
Koninklijk Nederlands Instituut voor
Onderzoek der Zee (www.nioz.nl),
Waddenfonds (waddenfonds.nl)
Kennissenetwerk OBN (natuurkennis.nl),
the Fieldwork Company (www.fieldwork
company.nl), Bureau Waardenburg
(www.buwa.nl)



rijksuniversiteit
groningen

Radboud Universiteit



Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee



ontwikkeling • beheer natuurkwaliteit

o+bn



Natuurmonumenten



Foto: Jan Veen (uit 'Griend – eiland voor vogels', 2016)

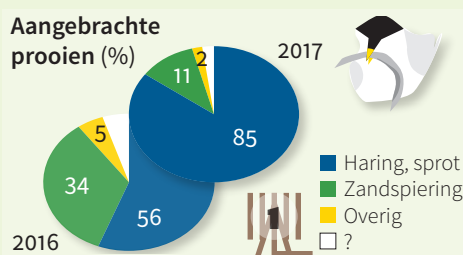
Grote stern als 'binge-watch'

Hoeveel uur ze uiteindelijk achter haar computerscherm heeft gezeten durft biologiestudente Evie Schreurs niet eens te zeggen, maar dat ze héél véél grote sterns en visjes heeft zien langskomen, dat is wel zeker. In het kader van haar masterstudie aan de Radboud Universiteit Nijmegen bracht Schreurs drie maanden achter een beeldscherm door, om beelden van met name het broedseizoen van 2017 te analyseren.

'In 2016 stonden verschillende camera's om de zoveel minuten steeds heel even aan', vertelt Schreurs. 'Daarop zie je dus een kleine steekproef van wat er in de kolonie op Griend gebeurt. Maar sinds 2017 staat er in de kolonie permanent één camera te draaien. In dat ene beeld zie je een stuk of dertien nesten, waar continu wat gebeurt. Eén uur beeldmateriaal kostte me zeker in het begin dus al gauw twee uur om te analyseren.' Schreurs keek naar de hoeveelheid, de soort en de grootte van de visjes die de ouders voor hun jongen aanvoerden. 'Op de computer kon ik het verschil zien tussen haringachtigen of spiering. Daarnaast keek ik of het visje ook echt de jonge sterns bereikte, want

in de kolonie zien we ook heel veel zogeheten kleptoparasitisme, ofwel rovende burens. Dan duiken soms wel zes kokmeeuwen tegelijk op de stern die met een prooi aankomt en gaan die er met de vis vandoor. In 2017 was bij bijna de helft van de aangevoerde vis sprake van een poging tot kleptoparasitisme. Bij 8% van de visjes kon ik op de beelden zien dat ze ook daadwerkelijk werden gejat door de meeuwen.'

Oproep voor vrijwilligers: zie blz. 3



‘De drieteenstrandlopers zijn mobieler dan ik dacht’

Interview met ‘drieteenpromovenda’ Emma Penning

Sinds biologe Emma Penning vorig jaar slimme zendertjes op een kleine honderd drieteenstrandlopertjes heeft gehangen, weet ze waarom ze voorheen zo verschrikkelijk veel – tevergeefs – langs de waterlijn van Griend heeft gesjokt. ‘Ik kon de vogels vaak niet vinden omdat ze veel verder weg blijken te foerageren dan ik dacht.’



Foto: Cris Tootla Olivares

Nieuwe zenders

Wanneer de drieteentjes in de loop van juli en augustus uit de noordelijke broedgebieden terugkeren, wegen ze net een half ons. Penning, promovenda aan het Texelse NIOZ, onderzoekt waarom Griend zo populair is bij drieteentjes, maar bij dat onderzoek kan ze op zulke lichte vogeltjes geen satellietzenders gebruiken. ‘Die zendertjes worden weliswaar steeds kleiner, maar nog steeds te zwaar voor deze vogels. In plaats daarvan hebben we een systeem gebruikt dat collega Allert Bijleveld heeft ontwikkeld, met nieuwe zendertjes van net tweeëneenhalve gram, die als het ware een kruispeiling maken met drie vaste antennes in het gebied. Daaruit kan ik precies aflezen waar ze uithangen. En zo kwam ik er dus achter dat de vogels die Griend als rustplek gebruiken net zo makkelijk op de Ballastplaat, bij Harlingen naar garnalen gaan zoeken als rond Griend zelf.’

Eerder arriveren

Penning zag haar vogels in 2018 later op Griend aankomen dan eerdere jaren. ‘Dan heb je het dus over gemiddeld “maar” een week later’, zo nuanceert zij, ‘maar tegelijk is dat wel een belangrijk signaal. Uit onderzoek van collega Jeroen Reneerkens op Groenland was al duidelijk dat hij door een hardnekkig sneeuwdek op het onderzoeksstation eigenlijk geen succesvolle broedgevallen had gevonden. Wij hebben uiteindelijk wel jonge dieren op Griend zien aankomen, blijkbaar

Foto: Benjamin Gnepe



uit andere gebieden, maar de aantallen waren duidelijk lager dan in het heel goede jaar 2017 en dus ook later dan normaal.’

Worstelen met een kokkel

Waar op zijn minst een deel van het hoge noorden te maken had met een hardnekkig sneeuwdek in het vroege voorjaar, was de zomer in Nederland juist uitzonderlijk warm en droog. ‘Op het wad hebben vogels daar niet direct last van’, denkt Penning. ‘Tegelijk zagen we dit jaar wel meer drieteentjes die worstelden met kokkelschelpen. Blijkbaar door de warmte lagen veel volwassen schelpdieren open. Drieteentjes en ook andere vogels proberen daarvan te profiteren, maar worden dan nogal eens verrast door de kokkels die hun schelp om de poten of de snavel van de vogels sluiten. Vandaar dat we dit jaar nogal eens vogels met een kokkel om hun poot of snavel geklemd zagen rondlopen.’

Roze braakballen

De bulk van het drietenvoer bestaat toch uit garnalen, weet Penning. ‘Dit jaar leken er zelfs meer garnalen voor handen dan anders. We zagen maar weinig vogels op wormen jagen. Wat ik niet wist voor ik aan dit onderzoek begon, is dat drieteentjes ook braakballetjes produceren, ongeveer ter grootte van mijn pinknagel. Die zijn meestal roze van kleur door de restjes van garnalen en ook van kleine krabbetjes die ze hebben gegeten. Ik heb ook de nodige poepjes van de vogels verzameld, die ik op DNA wil analyseren. Zo hoop ik een nog beter beeld te krijgen van het dieet van de vogels.’



Foto: Emma Penning

Aan het werk!

Samen met de bulk van de drietenen heeft Penning Griend inmiddels verlaten. ‘De Afrikaanse overwinteraars vertrekken altijd als eerste. Die tanken in razend tempo bij en vertrekken dan naar Afrika om daar te ruien. De vogels die in Europa blijven overwinteren doen het iets rustiger aan. Die ruien vaak rond Griend. Voor mijzelf was dit voorlopig het laatste veldseizoen, ben ik bang. Ik ben nu achter mijn bureau gedoken om de komende maanden alle veldgegevens uit te werken. Over een kleine twee jaar hoop ik al mijn bevindingen in een proefschrift te kunnen presenteren.’



Ook 'binge-wachten' met grote sterns op Griend?

We zoeken **vrijwilligers** die beelden van het broedseizoen 2018 willen analyseren. 'Het is rustgevend werk', bezweert ervaringsdeskundige Schreurs. 'Behalve het aangevoerde voedsel zie je op de beelden veel meer mooi gedrag van de bedreigde grote sterns. Door te helpen bij het selecteren van de goede beelden, draag je bij aan concreet onderzoek en beschermingswerk voor een Rode Lijstsoort.'

Ook binge-wachten met grote sterns op Griend?

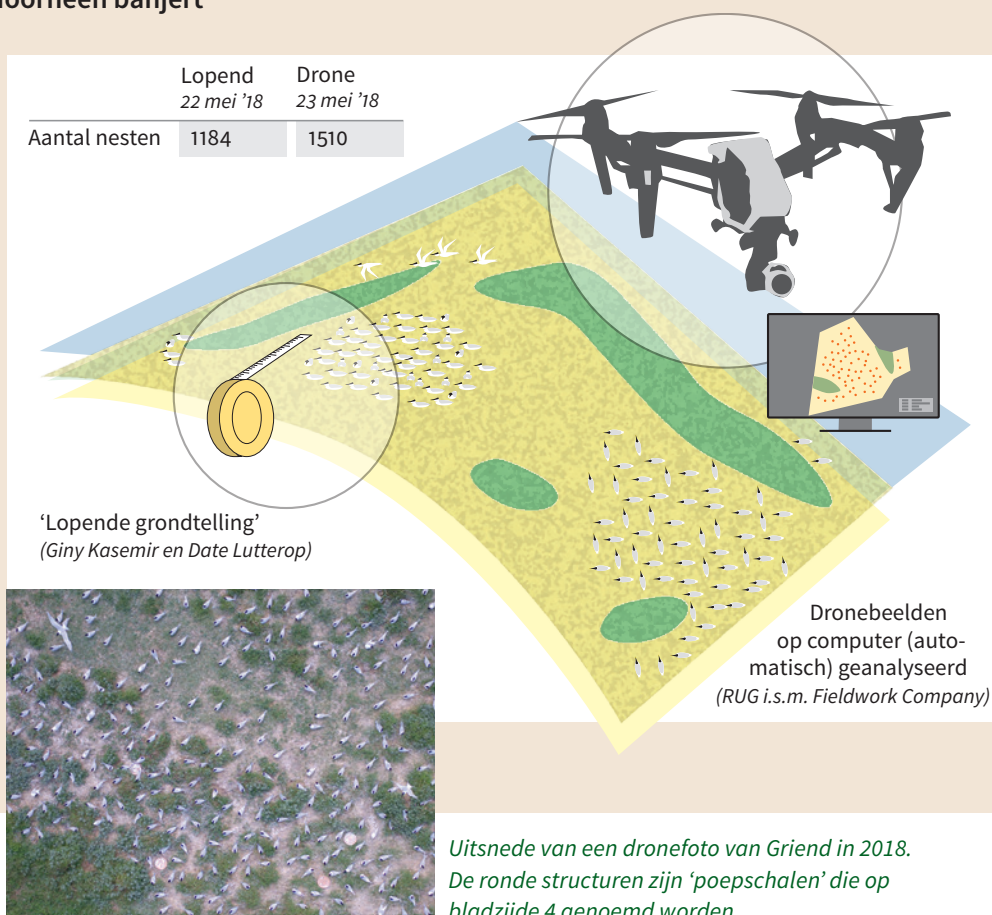
- Te analyseren beelden moeten worden opgehaald bij de **Rijksuniversiteit Groningen**
- **Minimale inzet: 40 uur**
- **Geïnteresseerd? Stuur gelijk een mail aan Laura Govers, l.l.govers@rug.nl**

Dronen voor de ecologie

Voor de een is het een typisch geval van 'toys for the boys', voor de ander is het een welkom hulpmiddel bij het onderzoek naar bijvoorbeeld broedende vogels in een kolonie waar je liever niet doorheen banjert

Een telling met een drone verstoort de broedende vogels niet of nauwelijks. Een lopende telling doet dat uiteraard wel. Maar de tellingen van broedende grote sterns door onderzoekers van de RUG en The Fieldwork Company met behulp van een drone kunnen niet zomaar over de traditionele grondtellingen van vogelwachters Giny Kasemir en Date Lutterop worden gelegd, zo blijkt uit een vergelijking: de drone ziet meer! Er zal dus nog enige tijd dubbelwerk moeten worden gedaan om te leren hoe de oude methode zich tot de nieuwe verhoudt.

vanwege een 'lopende grondtelling'. De drone is in ieder geval niet meer weg te denken uit het biologisch veldonderzoek.



volg het laatste nieuws
op griend.org

Wil je op de hoogte blijven van onderzoek en ontwikkelingen op Griend?
Word dan abonnee en meld je aan voor de Griend-nieuwsbrief op
www.natuurmonumenten.nl/nieuwsbrief/griend



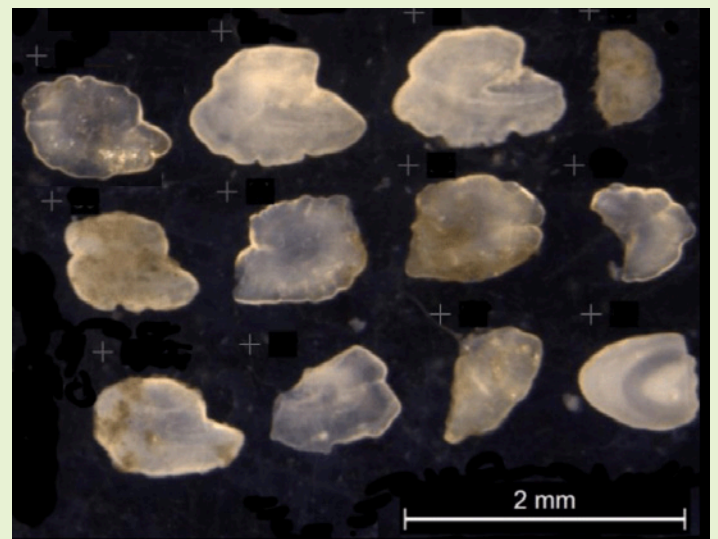
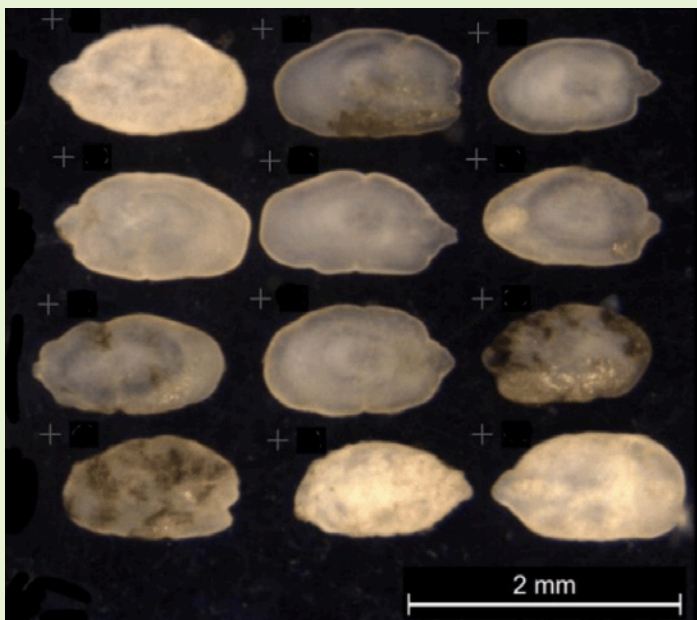
Een poepschaal vol gehoorsteentjes

Een plantenschaaltje van de bouwmarkt of het tuincentrum dat je onder de eitjes van de grote stern legt, om de poep van de broedende ouder in op te vangen. Zo eenvoudig kan biologisch veldwerk soms zijn. ‘Tegelijk is dit wel een beproefde onderzoeksmethode’, zo stelt onderzoekster Laura Govers bijna verontschuldigend. ‘Zodra de vogels “broeds” zijn, weten we dat we zonder enig risico deze schaaltes onder de eitjes kunnen schuiven. We halen ze weer weg op het moment dat de eieren op uitkomen staan. Op het gladde oppervlak wordt het zonlicht weerkaatst, dus voor kuikens zijn deze schalen minder geschikt. Maar in de broedperiode kunnen we op deze manier heel goed de poep van de volwassen vogels verzamelen.’

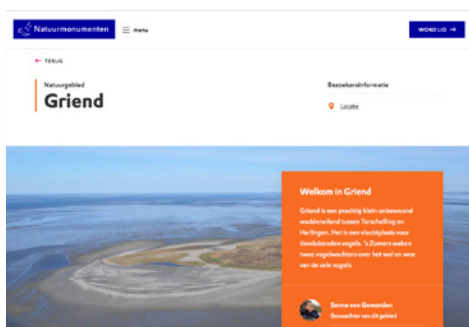
De reden dat Govers en collega's in de poep zijn geïnteresseerd, schuilt in de gehoorsteentjes, of otolieten van de gegeten vissen. ‘Aan de hand van die onverteerde gehoor-

steentjes kunnen we niet alleen de soort vis herkennen die de vogels hebben gegeten, maar ook de grootte en de leeftijdsklasse van de vissen. En zelfs de kaken van zagers, de wormen die grote sterns ook eten, kunnen we nog ongeschonden uit de poep halen.’

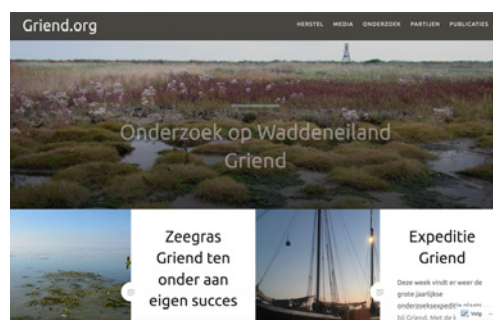
De otolieten die Govers verzamelde, werden minutieus geanalyseerd door Wouter Courtens en Eric Stienen van het Belgische Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO. Daaruit bleek dat de volwassen vogels in 2017 voornamelijk zandspiering aten: 60% van hun dieet bestond uit die vis. Voor 35% was het haring, 5% sprout en dan nog ongeveer 1% zagers. ‘Dat was een opvallend verschil met het dieet dat ze voor hun jongen aanvoerden. Uit de videobeelden die we van nesten met jongen maakten bleek dat die letterlijk worden vetgemest met 85% haring’, aldus Govers.



Gehoorsteentjes van zandspiering (links) en haring of sprout (rechts) (Foto's: INBO)



www.natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/griend



griend.org



www.natuurmonumenten.nl/nieuwsbrief/griend